



Мороз В. В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління національним
господарством та економічної політики,
Національна академія державного управління
при Президентіві України, Київ, Україна
mrfrostv@gmail.com

УДК 330.341.2



Шепетько Р. І.
аспірант кафедри управління національним
господарством та економічної політики,
Національна академія державного управління
при Президентіві України, Київ, Україна
romanshepetko@gmail.com

Інституційне середовище неоіндустріалізації економіки України в світлі глобальних комплексних індексів

Анотація. У статті за допомогою глобальних індексів проводиться пошук інституційних факторів, які негативно впливають на неоіндустріальні перетворення. За результатами дослідження такими факторами стали: непрозорість, непередбачуваність державної влади; недотримання законності та низький рівень захисту прав власності; корупція та тінізація економіки. Вирішення даних проблем можливе через невідкладне проведення інституційної реформи та активізацію зусиль у боротьбі з корупцією.

Ключові слова: інститути; глобальні індекси; неоіндустріалізація.

Volodymyr Moroz

PhD (Economics), Associate Professor,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine
20 Ezhena Pottier Str., Kyiv, 03057, Ukraine

Roman Shepetko

PhD Student (Economics),
National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine
20 Ezhena Pottier Str., Kyiv, 03057, Ukraine

The institutional framework of Ukrainian economy neo-industrialization in the light of global integrated indices

Abstract. *Introduction.* The effectiveness of the institutional framework and governance greatly affect the process of neo-industrialization and living standards improvement. Stagnation of the institutional sector increases transaction costs, reduces investment and entrepreneurial activity and leads to the technological decline. *Purpose.* To analyze institutional factors which affect the quality of neo-industrial transformations. *Methods.* The present analysis of the institutional framework of Ukraine is carried out using complex global indices. *Results.* The main institutional factors that determine Ukraine's low position in global ratings of complex indices include: unlimited state power, unpredictability and lack of transparency of governmental policy, low confidence in law enforcement in society, poor state protection of property rights, high level of corruption and shadow economy.

Conclusions. Carrying out institutional reforms and efficient neo-industrialization of Ukrainian economy should be the first steps towards the country's institutional changes and corruption combating. Improvement of Ukraine's position in global indices, attraction of new investments, industrialization of economy and increase in the standards of living will be the results of successful institutional modernization.

Keywords: Institutions; Neo-industrialization; Global Indices

JEL Classification: A12; O17; O38; O57

Мороз В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління національним господарством та економічної політики,
Національна академія державного управління при Президентіві України, Київ, Україна

Шепетько Р. І.

аспірант кафедри управління національним господарством та економічної політики,
Національна академія державного управління при Президентіві України, Київ, Україна

Інституціональна среда неоіндустріалізації економіки України в світлі глобальних комплексних індексів

Анотація. В статті при помощи глобальних індексів проводиться аналіз інституціональних факторів, которые негативно впливають на качество неоіндустріальних змін. По результатам дослідження к таким факторам было отнесено: неограниченность, непредсказуемость и непрозрачность государственной власти; неудовлетворительное состояние соблюдения законности и защиты прав собственности; высокий уровень коррупции и тенизации экономики. Решение данных проблем возможно через проведение институциональной реформы и активізацію зусиль по борьбе с коррупцией.

Ключевые слова: институти; глобальные индексы; неоіндустріалізація.

1. Постановка проблеми. Технологічна деградація промисловості, яка спостерігається протягом останніх двох десятиліть, не є результатом впливу лише економічних факторів. Більшість вчених погоджуються з думкою, що важливу роль у цьому відіграє інституційне сере-

довище й, зокрема, держава як засновник формальних правил – законів. Як показує досвід, держава може бути потужною лише за наявності потужних інститутів, здатних захистити права і свободи кожного громадянина. З другого боку, слабкість інституційного сектору підвищує транс-

акційні витрати, що в результаті знижує інвестиційну та підприємницьку активність, призводить до технологічного занепаду промисловості та стагнації економіки.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інституційного забезпечення неіндустріальних змін і економічного розвитку присвячена значна кількість публікацій. Серед них необхідно відмітити роботи вчених зі світовим ім'ям, таких як Д. Норт (North D., 1990, 1973, 1989) [1; 2; 3], Р. Томас (Thomas R., 1973) [2], Вейнгаст (Weingast B., 1989) [3] і Д. Родрік (Rodrik D., 1999) [4], а також українських науковців: Ю. В. Кіндзерського [5], Я. А. Жаліла [6] та інших. Незважаючи на значну кількість публікацій з даної тематики, все ж залишаються недостатньо дослідженими питання інституційного забезпечення неіндустріальних й економічних реформ.

3. Метою статті є пошук і аналіз тих інституційних чинників, що впливають на якість запроваджуваних неіндустріальних перетворень.

4. Основні результати дослідження. Ефективність неіндустріальних змін значною мірою визначається рівнем розвитку інститутів. Як зауважив відомий американський економіст і лауреат Нобелівської премії з економіки 1993 року Дуглас Норт, «інститути – це «правила гри» в суспільстві, ... створені людиною обмежувальні рамки, котрі організують взаємовідносини між людьми» [1]. Характерними якостями інститутів є те, що вони знижують або підвищують транзакційні витрати економічних агентів. Як відомо, конкурентоздатність країни визначається наявністю ефективних і розвинутих інститутів, тому за допомогою Індексу глобальної конкурентоздатності (ІГК) від всесвітнього економічного форуму, а також підіндексу ефективності інститутів (ПЕІ), що входить до складу ІГК, можна визначити стан і динаміку розвитку інституційного середовища в кожній окремо взятій країні (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг України за ІГК і ПЕІ у 2010–2015 рр.											
Країна	Рік		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014		2014-2015
	ІГК	ПЕІ	ІГК	ПЕІ	ІГК	ПЕІ	ІГК	ПЕІ	ІГК	ПЕІ	
Болгарія	71	114	74	110	62	108	57	107	54	112	
Грузія	93	69	88	60	77	61	72	64	69	48	
Казахстан	72	91	72	94	51	66	50	55	50	57	
Польща	39	54	41	52	41	55	42	62	43	56	
Україна	89	134	82	131	73	132	84	137	76	130	

Джерело: Складено авторами на основі даних [8]

В останньому звіті за 2014–2015 рр. можна помітити покращення позицій України з 84-го до 76-го місця за ІГК і з 137-го до 130-го місця за ПЕІ, що пов'язано, на нашу думку, з великими надіями на нову владу, а також з позитивними змінами в освіті та діловому середовищі. Зауважимо, що фактор анексії Криму та збройної агресії Росії мало вплинув на конкурентоздатність України в 2014–2015 рр., однак вплине у майбутньому. В даному звіті простежується слабкість інститутів – 130-е місце в рейтингу ефективності інститутів, тоді як в цілому згідно ІГК Україна зайняла 76-е місце. Причинами цього є: а) високий рівень корупції; б) непрозорість інститутів; в) непередбачуваність політики уряду; г) незадовільний стан захисту прав власності.

Важливим фактором успішної неіндустріалізації економіки є високий рівень дотримання законів у країні. Загальновідомою є залежність між рівнем дотримання верховенства права та економічним розвитком країни. Вказану залежність можна інтерпретувати наступним чином: чим вищий Індекс верховенства закону (ІВЗ), тим ефективнішим є інституційне середовище в країні, а також

вищі темпи економічного розвитку. Згадане твердження було доведено відомими вченими, таким як Д. Норт [1], Р. Томас [2], Вейнгаст [3] і Д. Родрік [4], котрі зазначили, що без створення ефективної законодавчої та судової системи, а також інститутів захисту права власності не можна розраховувати на успішну неіндустріалізацію і стабільний економічний розвиток. У 2015 році Україна, згідно з ІВЗ, знаходиться на 70-му місці з 102 країн (табл. 2). Даний показник є незадовільним і фактично означає входження в список найгірших країн за рівнем дотримання законності. Слабкими місцями України є: дотримання законів – 80-е місце; необмежена державна влада – 77-е місце; висока корупція – 84-е місце; відсутність порядку і безпеки – 87-е місце.

Таблиця 2

Рейтинг України в ІВЗ за 2011–2015 рр.								
Показник	Рік	2011		2012–2013		2014		2015
		індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс
ІВЗ	-	-	-	-	0,47	68	0,48	70
Обмеження влади	0,33	64	0,36	87	0,41	84	0,45	77
Відсутність корупції	0,32	57	0,25	94	0,28	94	0,34	84
Порядок і безпека	0,79	28	0,74	44	0,82	27	0,6	87
Дотримання законів	0,3	64	0,35	91	0,4	84	0,42	80

Джерело: Складено авторами на основі даних [8]

Негативним фактором неіндустріальної перебудови України є несприятливість ведення бізнесу, що вимірюється за допомогою Індексу Легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index). Незважаючи на позитивну динаміку даного показника за останні роки – із 152-го місця в 2012 р. до 96-го у 2015 р., все ще існує значний потенціал для вдосконалення, зокрема, підключення до мереж електропостачання, захисту прав інвесторів, зовнішньої торгівлі та вирішення проблем неплатоспроможності (табл. 3).

Не менш важливим напрямком інституційної модернізації є протидія корупції, високий рівень якої призводить до посилення процесів тінізації української економіки та значних соціально-економічних втрат. Так, згідно Індексу сприйняття корупції (The Corruption Perceptions Index) від організації «Трансперенсі Інтернешнл», Україна знаходиться на 142-му місці з 175 країн, що означає один з найгірших результатів у світі (табл. 4).

Про надмірно високий рівень корупції свідчать умови існування інституту хабара в Україні: корупційний платіж часто здійснюється не за по-

Таблиця 3

Позиції України в рейтингу Ease of Doing Business за 2010–2015 рр.							
Показник	Рік	2010–2015 рр.					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Doing Business		142	145	152	137	112	96
Підключення до електромереж		-	-	169	166	172	185
Захист міноритарних інвесторів		109	109	111	117	128	109
Зовнішня торгівля		139	139	140	145	148	154
Вирішення неплатоспроможності		145	150	156	157	162	142

Джерело: Складено авторами на основі даних [9]

Таблиця 4

Динаміка рівня корупції в Україні за 2011–2014 рр.									
Показник	Рік	2011–2014 рр.							
		2011	2012	2013	2014				
Індекс сприйняття корупції		2,3	152	26	144	25	144	26	142

Джерело: Складено авторами на основі даних [10]

Показник	Рік	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
		індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг
ІЕС		46,4	162	45,8	164	46,1	163	46,3	161	49,3	155	46,9	162
Захист прав власності		30,0	-	30	99	30	97	30	94	30	93	20	138
Рівень корупції		25,0	-	22	148	24	136	23	149	21,9	151	25	149
Державні витрати		41,1	-	32,9	155	29,4	154	29,4	154	37,5	156	28	163
Регулювання цін		61,2	-	63,2	163	67,7	154	71	137	78,7	55	78,6	68

Джерело: Складено авторами на основі даних [11]

рушення чиновником діючих норм і правил, а за виконання державною установою належних їй функцій. Високе поширення корупції є наслідком не лише низького рівня розвитку демократичних інститутів і громадянського суспільства, а також і небажання уряду проводити реформи, оскільки в протилежному випадку буде втрачено доступ до адміністративної ренти.

Однією із найважливіших умов повномасштабної неоіндустріалізації промисловості є наявність інституту економічної свободи, ефективність якого визначається Індексом економічної свободи (ІЕС). Так, згідно даного індексу Україна у 2015 році отримала оцінку 46,9, втративши за рік одразу 2,4 бали. Це спричинило падіння у рейтингу на сім сходинок до 162-го місця, що є одним із найбільших знижень у даному році (табл. 5). Погіршення відбулось за 8-ма з 10-ти показників, але найбільше падіння спостерігалось у сфері захисту прав власності, управлінні державними витратами та регулюванні цін.

Зазначимо, що останні кілька років середнє значення ІЕС для України становило 46 балів, але у 2014 році після подій на Євромайдані, а також з огляду на сподівання на швидке покращення ситуації, цей показник стрімко зріс до 49,3 балів. Оскільки швидкого покращення не відбулось, індекс скоректувався до свого середнього значення за останні роки.

5. Висновки та пропозиції. Для забезпечення необхідних передумов ефективної неоіндустріалізації необхідно провести інституційну реформу, пріоритетними напрямками якої є децентралізація влади, збільшення прозорості та передбачуваності державної політики, зниження регуляторного тиску на бізнес, захист прав власності, а також підвищення рівня дотримання законів з боку всіх учасників суспільно-економічних взаємовідносин. На наш погляд, саме тут закладені найбільші ризики для зростання конкурентоспроможності України в глобальному масштабі. Значні зусилля повинні бути спрямовані на попередження, виявлення, зупинення та розкриття корупційних злочинів. Важливим кроком у цьому напрямку стало створення Національного антикорупційного бюро України.

Безумовно, процес неоіндустріалізації потребує посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів, спрямованих на інвестиційні цілі, та активізацію інвестиційної діяльності приватних і державних підприємств, розвитку інституційних механізмів державно-приватного партнерства на засадах гарантування захисту інтересів приватних інвесторів та держави у реалізації проєктів. Тільки в такому випадку можна очікувати покращення позицій України в глобальних комплексних індексах і, як наслідок, надходження в країну нових інвестицій для повномасштабної неоіндустріалізації економіки та підвищення рівня життя населення.

Зважаючи на те, що неоіндустріалізація це тривалий процес, який потребує ефективного державного регулю-

вання, розвитку високотехнологічних галузей, перспективи подальших розвідок, повинні бути скеровані в напрямку дослідження впливу інституційних змін на процеси неоіндустріалізації та структурних зрушень у реальному секторі економіки України.

Література

- Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
- North D. C., Thomas R. *The Rise of Western World: A New Economic History*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1973. – 170 p.
- North D. C., Weingast B. *Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth Century England* // *Journal of Economic History*. – 1989, XLIX. – P. 803–832.
- Rodrik D. *Institutions for High-Quality Growth: What They Are and How to Acquire Them*. // *CEPR Discussion Paper № 2370* / Center for Economic Policy Research. – London, 1999. – P. 1113.
- Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія / Ю. В. Кіндзерський ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2013. – 536 с.
- Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
- Klaus Schwab. *The Global Competitiveness Report* [Electronic resource] / World Economic Forum. – Access mode : <http://www.weforum.org/>
- Rule of Law Index [Electronic resource] / World Justice Project. – Access mode : <http://worldjusticeproject.org/>
- Doing Business [Electronic resource] / IFC and The World Bank. – Access mode : <http://www.doingbusiness.org/>
- The Corruption Perceptions Index [Electronic resource] / Transparency International. – Access mode : <http://www.transparency.org/>
- Index of Economic Freedom [Electronic resource] / The Wall Street Journal & The Heritage Foundation. – Access mode : <http://www.heritage.org/>

Стаття надійшла до редакції 21.08.2015

References

- North, D. (1997). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Moscow: Nachala (in Russ.).
- North, D. C., & Thomas, R. (1973). *The Rise of Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, D. C., & Weingast, B. (1989). *Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth Century England*. *Journal of Economic History*, XLIX, 803-832.
- Rodrik, D. (1999). *Institutions For High-Quality Growth: What They Are And How To Acquire Them*. *CEPR Discussion Paper*, 2370.
- Kindzerskyi, Y. (2013). *Industry of Ukraine: strategy and policy of structural and technological modernization*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for economics and forecasting (in Ukr.).
- Pavliuk, A., & Pokryshka, D (2012). *Structural transformations in Ukraine: preconditions of economic modernization*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies (in Ukr.).
- Klaus Schwab. *The Global Competitiveness Report*. World Economic Forum. Retrieved from <http://www.weforum.org/>
- World Justice Project. *Rule of Law Index*. Retrieved from <http://worldjusticeproject.org/>
- IFC and The World Bank. *Doing Business*. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/>
- Transparency International. *The Corruption Perceptions Index*. Retrieved from <http://www.transparency.org/>
- The Wall Street Journal & the Heritage Foundation. *Index of Economic Freedom*. Retrieved from <http://www.heritage.org/>

Received 21.08.2015